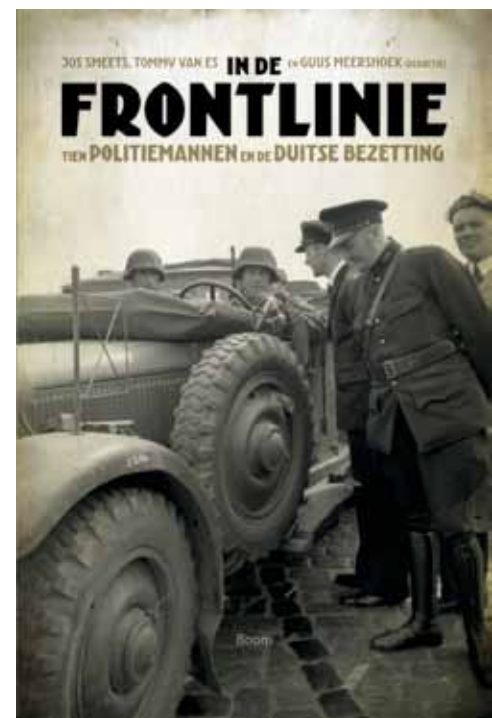


LASTIGE KEUZES VOOR POLITIEMENSEN

Dat de rol van de Nederlandse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog zelfs na zeventig jaar nog steeds gevoelig ligt, bleek in het najaar van 2014 bij het verschijnen van het boek *In de frontlinie*, dat tien portretten bevat van politiemannen tijdens de bezetting. De auteurs Meershoek, Smeets en Van Es – alle drie docent aan de Politieacademie – schreven namelijk in hun inleiding dat het plan voor hun boek was ontstaan ‘uit onvrede met het karikaturale beeld van de Nederlandse politie tijdens de Duitse bezetting dat in twee recente boeken van Ad van Liempt aan een breed publiek werd voorgeschoteld’. Bedoeld worden Van Liempts boek *Jodenjacht* uit 2011 en een publicatie van twee jaar later, getiteld *Jacht op het verzet*. Deze boeken zijn gebaseerd op de strafdossiers van 280 Nederlandse politiemensen die de kant van de bezetter kozen en volop meewerkten aan het oppakken van Joden en verzetsmensen. Meershoek en zijn medeauteurs vonden dat Van Liempt hiermee een te zwart beeld van de hele politie had neergezet, dat nodig nuancering behoeft.

Van Liempt reageerde met een publiekelijke verklaring dat zijn boeken gingen over een specifieke groep binnen de Nederlandse politie, die voor de vervolging van Joden en verzetsmensen werd geselecteerd en dat hij nooit had beweerd dat de hele politieorganisatie zo had gehandeld. Toch hebben de auteurs van *In de frontlinie* wel een punt. Het beeld van de Nederlandse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog was vlak na de bevrijding al negatief en is dat gebleven. Net als bij burgemeesters en andere verte-

genwoordigers van het openbaar bestuur ontstond ook in de discussie over de politie een strijd tussen twee kampen: de principiëlen die er op het juiste moment het bijltje bij neer hadden gegooid en de pragmatici, die bij het redden van wat er te redden viel hun handen hadden vuilgemaakt. De door Meershoek c.s. gehanteerde persoonlijke benadering heeft een boeiend en leesbaar boek opgeleverd. Belangrijker is dat de hier verzamelde portretten van tien politiemannen tijdens de bezetting (enkele leidinggevers, maar ook gewone dienders) duidelijk maken hoe complex de situatie was, voor welke lastige keuzes men gesteld werd en door welke motieven men zich liet leiden. De een wilde een wit voetje halen bij de Duitsers (korpschef Harrebomee van Velsen of de naïeve atleet Tinus Osendarp), de ander probeerde al schipperend en laverend de bevrijding te halen (korpschef Henk Kraaijenbrink van Harderwijk), weer een ander koos radicaal voor het verzet (marechaussee-officier Pierre Versteegh die een leidende rol had in de vroeg opgerichte verzetsorganisatie OD). Een ander voorbeeld van die laatste categorie, politiemensen die in het verzet gingen, was de Amsterdamse rechercheur Arend Japin, die in februari 1942 werd gedetacheerd bij de *Hausraterfassungsstelle*, die de inboedels van Joden in kaart bracht. Er verdwenen nogal eens Joodse eigendommen in de zakken van werknemers van de Duitse Sipo (*Sicherheitspolizei*). Vandaar dat Nederlandse politiemensen als Japin een oogje in het zeil moesten houden. Hij wilde zijn nieuwe baan al na twee weken weer



IN DE FRONTLINIE.

TIEN POLITIEMANNEN EN DE DUITSE BEZETTING.

Jos Smeets, Tommy van Es en Guus Meershoek (eindred.)
(Boom, Amsterdam 2014),
222 blz., € 19,90

teruggeven, maar kreeg te horen dat hij beter op zijn post kon blijven om zo de vervolgte Joden zoveel mogelijk te helpen. Dit deed hij door Joden die bezoek zouden krijgen van medewerkers van de *Hausraterfassungsstelle* te waarschuwen, zodat zij kostbare bezittingen tijdelijk ergens anders konden opslaan. Toen later in 1942 de deportaties begonnen werd Japin tewerkgesteld in de Hollandse Schouwburg, waar Joden werden samengedreven voordat zij naar Westerbork op transport gingen. Japin liet tientallen daar gevangen Joodse volwassenen en kinderen ontsnappen. De periode in de Hollandse Schouwburg gaf hem de definitieve impuls om naar het gewapende verzet over te stappen. Tekenend is dat hij ook binnen dat verzet politiemann bleef: hij richtte een

soort recherchebureau op dat tijdig probeerde te achterhalen wat de Duitsers met het verzet van plan waren. De auteurs hebben met dit boek nadrukkelijk niet geprobeerd tegenover een verhaal van schurken een verhaal van louter helden te stellen. Elk portret wordt afgesloten met een soort oordeel over de betrokken politiemann, waarin gemaakte fouten niet worden verdoezeld of gebagatelliseerd. Zo staat er over de schipperende korpschef Kraaijenbrink: 'Kraaijenbrink wilde zich niet door de bezetter op sleeptouw laten nemen, probeerde al schipperend door de bezetting te komen en liep als het even kon de kantjes ervan af. De schade die werd opgelopen door keuzes uit de weg te gaan, ontging hem.'

Agnes Delsing

REISGIDS NAAR HET VERLEDEN

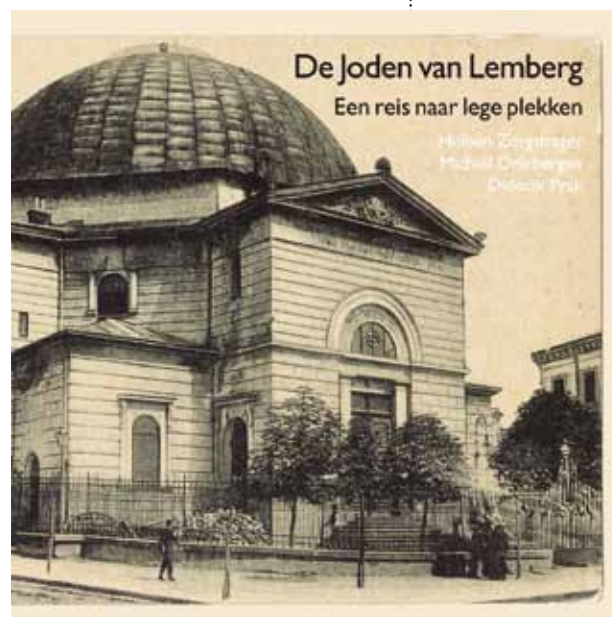
Wandelend door de noordelijke oude binnenstad van Lviv en het gebied naar de Krakauer Markt kan het je zomaar gebeuren dat je stuit op een lege plek. Een grasveldje tussen de verweerde okergele huizen, meestal iets hoger gelegen, misschien met een speeltuintje en wat banken, omringd door bomen. Of een lege plek bestraat met inmiddels kapotte tegels als een veel te grote doorgang tussen twee huizenblokken.' Het Joodse verleden van Lviv of Lemberg, de Joodse naam voor Lviv, wordt

zichtbaar door lege plekken. Het is een stad vol gapende gaten die elk een verhaal vertellen van een multiculturele stad met een rijke Joodse historie. 'Wat er is geweest laat een spoor na in de ruimte.' Vanaf de dertiende eeuw vestigden Joden zich in Lviv en hun aantal groeide in de loop der tijd enorm. In 1800 bestond de Joodse gemeenschap uit ongeveer 16 duizend mensen en een eeuw later was het aantal gestegen tot 55 duizend. Op politiek, economisch, religieus en cultureel terrein drukten de Joden hun stempel op Lviv. Aan deze invloed kwam in de Tweede Wereldoorlog een eind. In december 1941 werd in de stad door de nazi's een getto opgezet waar de Joodse inwoners gedwongen werden te wonen. Ruim twee jaar later waren 20 duizend Joden, een derde deel van de stadsbewoners, uit het getto gedeporteerd of vermoord. Slechts 832 mensen overleefden de Holocaust in Lviv.

Heleen Zorgdrager, verbonden aan de Oekraïense Katholieke Universiteit, en Michiel Dribergen, journalist en programmamaker bij NPO Radio 1, hebben onderzoek gedaan naar het Joodse verleden in Lviv. Het historische verhaal betreft vanzelfsprekend wat algemene lokale geschiedenis, inclusief een verklaring voor de verschillende namen van de stad (Lviv, L'vov, Lwów, Lemberg, Lemberik), maar de kern is het Joodse verleden. Welke gebouwen herinneren aan de Joodse geschiedenis? Zijn er nog resten van de Jiddische cultuur? En vooral: welke geschiedenis vertellen de lege plekken? Onvermijdelijk komen we bij de plaatsen die herinneren aan de Holocaust. Hoe is dat in het toen Poolse Lwów begonnen? Hoe reageerden de

andere bevolkingsgroepen op de gruwelen die de Joden werden aangedaan? Het is onbegrijpelijk dat het werkkamp Janowska, dat grensde aan Lwów, en waar veel Joden iedere dag vanuit het getto door de 'Poort des Doods' naar toe werden gedreven, nog steeds bestaat. Het complex is niet verbouwd en dient nu als gevangenis van de Oekraïense staat. De foto in het boekje toont veel muren, niet eens zo vreselijk hoog, metershoog prikkeldraad op diezelfde muren, een enkele houten deur en een wachttoren. *De Joden van Lemberg* is een bijzondere uitgave, een soort reisgids naar het verleden, en biedt al lezend een intrigerend beeld van het voorbije – en het huidige – Lviv. Dat is te danken aan de levendige beschrijving, maar zeker ook aan de royale hoeveelheid historische foto's die de tekst illustreren.

Anny Hartgerink ■



DE JODEN VAN LEMBERG. EEN REIS NAAR LEGE PLEKKEN. Heleen Zorgdrager, Michiel Dribergen en Diderik Prak (Uitgeverij Boekenbent, Groningen 2012), 93 blz., € 14,90